

Etelä-Savon lasten ja nuorten ennaltaehkäisevä yhteistoimintamalli

Etelä-Savon hyvinvointialue esittää Etelä-Savon kunnille lasten ja nuorten ennaltaehkäisevän toimintamallin, Etelä-Savon mallin rakentamista yhteistyössä Planet Youth -organisaation kanssa.

Lasten ja nuorten hyvinvointi on keskeinen edellytys kuntien elinvoimalle, vetovoimalle ja pitkän aikavälin taloudelliselle kestäkyvyille. Viimeaikaiset tutkimukset osoittavat, että nuorten päihteiden käyttöä, mielenterveyden ongelmia ja muuta riskikäyttäytymistä voidaan vähentää tehokkaimmin **vaikuttamalla kasvuympäristöihin liittyviin juurisyihin**, ei yksittäisiin oireisiin. Kansainvälisesti tunnetuin ja vaikuttavin esimerkki tällaisesta lähestymistavasta on nk. **Islannin malli**, jota sovelletaan Planet Youth -prosessin kautta jo yli 30 maassa.

Planet Youth -mallia on tutkittu ja pilotoitu laajasti muun muassa Skotlannissa ja Irlannin länsiosissa. Käytettävissä oleva tutkimusnäyttö osoittaa, että nuorten päihteiden käyttöön vaikuttavat erityisesti **vertaissuhteet, vanhemmuuden tuki ja rajat, jäsenelty vapaa-aika sekä yhteisön normit ja käytännöt**, kun taas koulujen yksittäisillä ohjelmilla on huomattavasti pienempi vaikutuspotentiaali. Kansainväliset tutkimukset (Woodward et al. 2023; Kelly et al. 2023) osoittavat, että **kaveripiirin päihteiden käyttö ja päihteiden saatavuus ovat vahvimpia yksittäisiä riskitekijöitä**, ja vastaavasti **vanhempien valvonta ja selkeä kielteinen suhtautuminen päihteisiin ovat keskeisiä suojaavia tekijöitä**.

Skotlannin Planet Youth -pilotti (2021–2025) on tuottanut arvokasta tietoa mallin soveltamisesta eurooppalaiseen palvelujärjestelmään. Pilotti osoitti, että kunnat voivat vahvistaa nuorten hyvinvointia **ilman suuria taloudellisia investointeja** keskittymällä prosesseihin, normien vahvistamiseen, toimijoiden yhteistyöhön ja vanhempien osallistamiseen. Lisäksi keskeinen menestystekijä oli **toistuva, luotettava paikallinen data**, jonka perusteella koulujen, nuorisotyön ja perhepalveluiden käytännöt voitiin suunnata todellisiin tarpeisiin. Skotlannissa tehty arviointi suosittelee mallille vähintään viiden vuoden etenemispolkua ja korostaa vakaan koordinaation, kunnan sitoutumisen ja jatkuvan tiedonkeruun merkitystä.

Etelä-Savon hyvinvointialue Eloisa

Mikkeli: Porrassalmenkatu 35–37, 50100 Mikkeli

Savonlinna: Keskussairaalan tie 6, 57120 Savonlinna

Pieksämäki: Tapparakatu 1–3, 76100 Pieksämäki

Vaihde 015 411 4100 | kirjaamo@etelasavonha.fi | www.etelasavonha.fi

Myös Irlannin Galway–Mayo–Roscommon -alueen Planet Youth -pilotti osoitti, että mallin suurin lisäarvo syntyy **yhteistyörakenteiden vahvistumisesta, tietopohjan parantumisesta ja vanhempien osallistumisen kasvusta**. Arvioinnin mukaan nuorten hyvinvointiin voidaan vaikuttaa tehokkaimmin silloin, kun kunnat, hyvinvointialue, koulut, järjestöt ja perheet työskentelevät saman tiedon ja yhteisen tavoitteen pohjalta. Tämä luo edellytykset pysyväälle muutokselle, jota yksittäiset hankkeet eivät kykene tuottamaan.

Laaja-alainen katsaus, jossa tutkittiin 22 erilaista yhteisöpohjaista mallia eri maista, vahvistaa saman johtopäätöksen: **nuorten riskikäyttäytymisen ehkäisy on vaikuttavinta silloin, kun se perustuu koko yhteisön mobilisaatioon, monialaisiin koalitioihin, väestötason dataan ja pitkäjänteiseen rakenteelliseen vaikuttamiseen**. Interventiot epäonnistuvat tyypillisesti silloin, kun nämä edellytykset puuttuvat tai rahoitus on lyhytjänteistä (Tinner et al. 2024).

Mitä tämä tarkoittaa Etelä-Savossa?

Etelä-Savossa lasten ja nuorten hyvinvoinnin haasteet – kuten mielenterveysongelmat, päihteiden käyttö, koulupoissaolot ja vanhempien jaksamiseen liittyvät kysymykset – ovat pääosin samanlaisia kuin muissa suomalaisissa maakunnissa. Useat kunnat ovat jo toteuttaneet yksittäisiä hankkeita, mutta nämä eivät muodosta pysyvää järjestelmää eivätkä tuota yhtenäistä, kumuloituvaa tietoa tai vaikutusta.

Planet Youth -yhteistyö tarjoaa Etelä-Savolle mahdollisuuden rakentaa **yhteinen, tutkittuun tietoon perustuva ja pysyvä ennaltaehkäisyn rakenne**, joka:

- tuottaa **luotettavaa, kunnittain eriteltyä tietoa** nuorten hyvinvoinnista
- ohjaa kunnan, hyvinvointialueen ja koulujen resurssit **oikea-aikaisesti juurisyihin vaikuttaviin toimiin**
- vahvistaa **vanhemmuuden tukea ja yhteisön normiohjausta**
- edistää **päihteettömiä ja turvallisia vapaa-ajan ympäristöjä**
- tukee **monialaista yhteistyötä** ja ehkäisee päällekkäisiä palveluita
- lisää päätöksenteon läpinäkyvyyttä ja vaikuttavuutta

Mallin käyttöönotto ei edellytä merkittäviä infrastruktuurihankkeita, vaan kyse on **prosessien vahvistamisesta ja yhteisen toimintakulttuurin luomisesta** – juuri niistä tekijöistä, joiden on todettu olevan kansainvälisesti vaikuttavimpia:

Etelä-Savon hyvinvointialue Eloisa

Mikkeli: Porrassalmenkatu 35–37, 50100 Mikkeli

Savonlinna: Keskussairaalanatie 6, 57120 Savonlinna

Pieksämäki: Tapparakatu 1–3, 76100 Pieksämäki

Vaihde 015 411 4100 | kirjaamo@etelasavonha.fi | www.etelasavonha.fi

1. **toistuva laadukas nuorisokysely** (joka 2. vuosi, täydentää kouluterveyskyselystä saatavaa tietoa),
2. **yhteiseen hyvinvointidataan perustuva päätöksenteko**,
3. **vanhempien ja yhteisöjen aktiivinen osallistaminen**,
4. **nuorten kasvuympäristöihin liittyvä, ongelmien juurisyihin vaikuttava ennaltaehkäisy**,
5. **pysyvien yhteistyö- ja ohjusrakenteiden luominen** koko maakunnan tasolla.

Alla Planet Youth -yhteistyön vuotuiset kustannukset kunnittain

Kunta	Väestömäärä 1.1.2025	Hinta 1. vuosi	2.vuosi	3. vuosi	4.vuosi	5.vuosi
Enonkoski	1288	1 344 €	1 384 €	1 426 €	1 469 €	1 513 €
Hirvensalmi	2059	2 149 €	2 213 €	2 279 €	2 348 €	2 418 €
Juva	5674	5 921 €	6 098 €	6 281 €	6 470 €	6 664 €
Kangasniemi	5062	5 282 €	5 441 €	5 604 €	5 772 €	5 945 €
Mikkeli	51890	54 146 €	55 770 €	57 443 €	59 166 €	60 942 €
Mäntyharju	7057	7 364 €	7 585 €	7 812 €	8 047 €	8 288 €
Pieksämäki	17178	17 925 €	18 462 €	19 016 €	19 587 €	20 174 €
Puumala	2101	2 192 €	2 258 €	2 326 €	2 396 €	2 467 €
Rantasalmi	3246	3 387 €	3 489 €	3 593 €	3 701 €	3 812 €
Savonlinna	31460	32 828 €	33 812 €	34 827 €	35 872 €	36 948 €
Sulkava	2361	2 464 €	2 538 €	2 614 €	2 692 €	2 773 €
	129376	135 000 €	139 050 €	143 222 €	147 518 €	151 944 €

Koordinaattorin palkkaamisen kustannuksista vastaa hyvinvointialue (n. 55 000 €/vuosi).

Alustavan arvion mukaan mallin kustannukset kunnille ovat siis hieman alle 1,10 € per asukas / vuosi.

Etelä-Savon hyvinvointialue esittää Etelä-Savon kuntien ja kaupunkien hallituksille, että

[Kunta/kaupunki] ryhtyy rakentamaan yhteistä lasten ja nuorten ennaltaehkäisevää

Etelä-Savon mallia ja sitoutuu yhteistyöhön Etelä-Savon muiden kuntien,

hyvinvointialueen ja Planet Youth -organisaation kanssa valtuustokaudelle 2025–2029.

Sitoutumista toimintaan pyydetään vähintään vuoden 2027 loppuun asti, mutta pitkäjänteisen työn varmistamiseksi valtuustokauden mittainen sitoutuminen on toivottavaa. Päätökset kuntien ja kaupunkien toimielimissä pyydetään tekemään 30.4.2026 mennessä. Tiedoksianto päätöksestä pyydetään lähettämään Eloisan kirjaamoon kirjaamo@etelasavonha.fi.

Etelä-Savon hyvinvointialue Eloisa

Mikkeli: Porrassalmenkatu 35–37, 50100 Mikkeli

Savonlinna: Keskussairaalantie 6, 57120 Savonlinna

Pieksämäki: Tapparakatu 1–3, 76100 Pieksämäki

Vaihde 015 411 4100 | kirjaamo@etelasavonha.fi | www.etelasavonha.fi

Lähdeviitteet

1. Woodward et al. (2023)

Woodward, T. C., Smith, M. L., Mann, M. J., Kristjansson, A., & Morehouse, H. (2023). *Risk & protective factors for youth substance use across family, peers, school, & leisure domains*. Children and Youth Services Review, 151, 107027.

2. Scotland – Planet Youth Evaluation Report (2025)

Bibby, W. (2025). *Towards a Scottish Primary Prevention Model: Lessons from Planet Youth Scotland's Pilot*. Winning Scotland, in partnership with the Scottish Government.

3. Kelly et al. (2023)

Kelly, C., Major, E., Durcan, M., O'Donovan, D., & McNamara, Á. (2023). *Adolescent binge drinking in the West of Ireland: associated risk and protective factors*. BMC Public Health, 23, 1064.

4. Evaluation of the Planet Youth project in Galway, Mayo & Roscommon (2018–2022)

Western Region Drug & Alcohol Task Force (2022). *Evaluation of the Planet Youth Project in Galway, Mayo & Roscommon 2018–2022*. Independent evaluation report.

5. Tinner et al. (2024)

Tinner, L., Key, C., Caldwell, D., & Campbell, R. (2024). *Community mobilisation approaches to preventing adolescent multiple risk behaviour: A realist review*. Systematic Reviews, 13, 75.
